

Liturgikai konferencia a Deák téren

„Az evangélikus liturgia múltja és jövője” címmel egynapos konferenciát szervezett az Evangélikus Egyház Zenei Bizottsága és a Magyar Egyházzenei Társaság protestáns tagozata az elmúlt év november 30-án.

Az istentiszteleti élet elevenen tartása és megújítása az evangélikus egyházban is állandó feladat, napjainkban azonban ez a kérdés különleges hangsúlylyal vetődik fel. Ezt fejezte ki az előadók széles köre és az, hogy a résztvevők között idős lelkésztől a teológus-hallgatóig, egyházzenésztől a liturgia iránt érdeklődő laikusig egyházunknak széles rétege képviselve volt.

Ferenczi Ilona bevezetőjében bemutatta a nyár folyamán megjelent *Protestáns Graduált*, s röviden ismertette azokat a XVI. század végi és XVII. századi forrásokat, melyek alapján ez az új kiadvány elkészült. Az elhangzottakat énekletette élővé. Néhány egyszerűbb tétel után nehezebbek is sorra kerültek.

A rövid —és liturgikához illő módon— énekes bevezetés után az egybeült lelkészek és egyházzenészek *Pröhle Károly* előadását hallgathatták meg.

A professzor azokra a hatóerőkre, elvekre utalt először, melyek a magyarországi evangélikusság liturgikus életét is befolyásolták. Rámutatott arra, hogy a reformáció különböző ágai ugyanazokat a célokat (Jézus rendelése és az apostoli hagyomány szerint való tisztító szándék) szem előtt tartva különböző következtetésekre jutottak. A liturgia ügyén való gondolkozás első lépése, így a teológia legalapvetőbb kérdése a Jézus-kérdés felvetése lehet. Jézus a szigorú liturgikus szabályok által meghatározott zsidó hagyományok között a szabadságot hirdette és élte, de nem a mai értelemben vett demokratizmust. Tanítványait barátként fogadta, ha parancsa szerint jártak. A törvény és evangélium tanítását bízta rájuk, és elrendelte a keresztséget és az úrvacsorát. Ezek az iránymutatások magukban hordozzák a többféleség, a különbözőség lehetőségét. Félreértésük azonban torzulásokhoz vezethet. Mint ismeretes, a reformátorok nem új rend teremtését, hanem a régi megtisztítását tűzték ki célul. Luther és Kálvin is a korában és környezetében elő rendből indult ki, mikor az istentisztelet rendjére tett ajánlást. Ez a kiindulási pont Kálvin számára az általában szabad téren tartott bűnbánati prédikáció, Luther számára a mise, amely szerzeteséveiben szívéhez nőtt. Az evangéliummal ellentétes helyek kihagyásával és más elemek beiktatásával alakultak ki ezekből a reformáció istentiszteletének formái. Az azonban téves későbbi értelmezés, miszerint Luther a kétcsúcsú liturgiát úgy értette volna, hogy csak az az istentisztelet teljes értékű, melyen prédikáció és úrvacsora is van. Helyesebb, ha úgy fogalmazzunk: a szentség vételét lehetővé kell tenni, de annak az istentisztelete is teljes, aki nem vesz részt az úrvacsorán. Tudnunk kell, hogy Luther korában sem élt a teljes gyülekezet mindennap az úrvacsora közösségével, így a gyakorlat elvezetett az úrvacsora nélküli istentisztelet kialakulásához. A szentség komolyan vételéhez a bűnvallás, gyónás is szervesen kapcsolódik, mely a középkorban vált kötelezővé. *Pröhle* professzor itt utalt a pap és dia-

kónus szolgálat előtti közös bűnvallására. Hibás volna a gyónást és úrvacsorát feszültségben látnunk. A gyónás a törvény hirdetését, a bűnbánatot és a bűnmélységből való felemelést egyesíti, az úrvacsora pedig az evangéliumi bűnbánat lehetőségét adja.

Ha a reformáció liturgikus elveit számba vesszük, fontos kiemelni a gyülekezeti elvet, mely nemcsak azt fedi, hogy gyülekezet nélkül nincs istentisztelet, hanem a gyülekezetet az istentisztelet cselekvő részesévé teszi. Fontos eszköz ebben az anyanyelvűség, és ezzel összefüggésben az anyanyelvű gyülekezeti ének, mely a reformációban vált a liturgia szerves részévé. Az énekeknél elengedhetetlen, hogy a szöveg és a dallam az anyanyelven egymást segítve csendülhessen fel. Így a fordítás és dallambeli igazítások terén egyaránt felelősségteljes, nehéz feladata van a német énekeket és a gregoriánt magyarra ültetőknél.

Míg eleinte a lutheri reformáció terjedt el Magyarországon, később a kálvinizmus hódított. Ez a liturgikus egyszerűsödés vezetett az evangélikus gyülekezetekben is használatos rövid rend elterjedéséhez. 1935-ben Raffay püspök vezette be a német minták nyomán készült énekverses rendet. Ez a gazdagabb liturgiájú evangélikus országokhoz viszonyítva egyszerűbb rend a korábbi századokhoz képest hazánkban jelentős előrelépésnek számított. Századunk első felének küzdelmei és kísérletei a liturgia megreformálására az egyes helyi eredményeken túl 1956-ban vezettek el oda, hogy Prőhle Károly megbízást kapott az első magyar egyetemes agenda szerkesztésére, mely 1963-ban jelent meg. Ezt 1986-ban követte a ma is használatos Agenda, melynek számos lehetőségét még ma sem használjuk ki.

Prőhle professzor előadása után Szebik Imre püspök referátuma következett. Bevezetésében kiemelte az istentisztelet közösségi jellegét és azt a fontos aspektust, hogy a liturgia magában hordozza a szó és zene iránti igényességet a liturgikus tradíció figyelembevételével, de az új formák iránti fogékonysággal.

Majd az evangélikus istentisztelet-értelmezés történetéből emelte ki Luther két gondolatát: a Deutsche Messe előszavában leírt pedagógiai aspektust (az istentisztelet fiatalokra kifejtett jóra nevelő hatása) és a jól ismert „párbeszéd-értelmezést” (Isten az igéjén keresztül beszél velünk, mi az imádság és az ének szavaival szólunk hozzá). Aláhúzta azonban, a XX. század legjellemzőbb istentiszteletről alkotott felfogás Schleiermacheré, mely a liturgia ünnepi jellegét emeli ki. Ezáltal megnő a sakramentális karakter és az úrvacsora jelentősége. Ebben a megvilágításban érthetőbbé válik, hogy míg a II. Vatikáni Zsinat azt szorgalmazta, hogy a római katolikus egyházban minden istentiszteleten legyen prédikáció, evangélikus körökben a gyakoribb úrvacsorával való élés feltételeit igyekeztek megteremteni.

A mai Magyarországon legáltalánosabban elterjedt gyakorlat (gyónás és úrvacsora az igeliturgia lezárása és elbocsátás után) sokak számára azt sugallja, az úrvacsora az istentisztelet „függeléke”. Nem beszélve arról az ellent-

mondásról, hogy az első rész végén elmondott áldás után az istentisztelet szinte újra kezdődik.

Istentiszteleti életünk gyakorlatának krízise a hanyatló énektudásban, a liturgia iránti értetlenségben is megnyilvánul. Korunk sajátossága, a csökkenő koncentráció-képesség is számos kérdést vet fel.

A felsoroltak mellett olyan új szituációkkal kell szembesülnünk, melyekkel a 63-as és 86-os Ágenda szerkesztésekor még nem lehetett számolni.

Mindezek indokolják istentiszteleti életünk reformját.

Fehér Károly négy pontba foglalta korreferátumát:

— Liturgikus tanítás és nevelés nélkül nem képzelhető el új agenda. Ez a tanítás a lelkészképzésben létfontosságú, de a gyülekezeti életben, hittan-tanításban is jelen kell legyen a liturgia megismertetésének és megszerettetésének szándéka.

— A XVI–XVII. századi protestáns graduál-anyag akkor lesz a liturgikus életben is használható, ha nyelvezetét nem a kuriozitás, hanem a használhatóság jellemzi.

— Szükséges volna az azonos helyeken azonos értelemben használt liturgikus szövegek ökumenikus egyeztetése.

— Élénk figyelemmel kövessük a lutheránus világcsalád liturgikus életét!

Hafenschner Károly megemlékezett a húsz éve elhunyt Jánossy Lajosról, arról a liturgika-professzorról, akinek 1932-ben megjelent doktori értekezése ma is időtálló olvasmány ebben a témakörben. Emellett a jelenlevők figyelmébe ajánlotta az 1990 után megjelent gazdag német irodalmat. Aláhúzta: a liturgia a teológia gyűjtőterülete, az egyház életének szívdobbanása. Az egyház megújulása és a liturgia megújulása eleven és kölcsönös kapcsolatban van egymással. Ezzel kapcsolatban sürgetően érezhető ma a belső igény és a külső adottságok egyezése. Felfrissítésre, megelevenítésre és elevenen tartásra van szükség.

A korreferátumok után ismét felcsendült az ének, a Protestáns Graduálból a Te Deum.

Ebéd után lehetőség nyílt a hozzászólásokra is. Így újra felvetődött a vita a gyónás helyével kapcsolatban.

Reményt adó volt hallani *Wagner Szilárd* teológushallgató tapasztalatát, mely szerint ha kellő szeretettel és értéssel tanítják a gyerekeket, az igényes szóra és az évszázados énekkincsre is fogékonyá tehetőek.

Farkas Zoltán zenetudós, református egyházzeneész és *Déri Balázs* karvezető, folyóiratunk felelős szerkesztője, a Magyar Egyházzenei Társaság köszöntését tolmácsolta, örömmel konstatálva a fokozott érdeklődést a konferencia iránt.

A konferenciát adventi vespera éneklése zárta a templomban.

Isten áldja meg a liturgia iránt felelősséget érzők közös gondolkodását, és tegye eszközévé munkáikat jó híre terjedésében és megélésében!

Finta Gergely